MOAȘĂ „sage-femme".

Cuvântul *moașă* cu înțelesul de „femeie bătrână, bunică, lele" are astăzi — după Atlasul Linguistic Român — o arie restrânsă. Aceasta cuprinde Maramureșul, Bucovina aproape întreagă și o parte din județul Năsăud cu o prelungire în răsăritul Transilvaniei până în Secuime. I se mai adaugă vreo câteva puncte răsfirate: 750 (jud. Dâmbovița), 780 (jud. Argeș), 782 (jud. Argeș), 800 (jud. Vâlcea) sau altele în regiuni izolate ca Munții Apuseni (v. harta nr. 1 [1]). În schimb masculinul *moș* cu înțelesurile corespunzătoare — „om bătrân, bunic, bade, unchiu" — este cunoscut pe întreg teritoriul dialectului dacoromân, cu unul sau cu mai multe din sensurile indicate (cf. hărțile 237 (BUNIC), 273 (MOȘNEAG), 232 (UNCHIU, ('fratele tatălui')), 233 (UNCHIU ('soțul mătușii')) și 285 (BADE) din ALRM. I, vol. II). Că *moașă*, cu înțelesul arătat, a avut o întindere geografică tot așa de mare ca și *moș*, este un fapt de care nu trebue să ne îndoim. El ne este dovedit chiar de existența insulară a lui *moașă* „femeie bătrână, bunică, lele", în deosebite părți neînvecinate, și de textele vechi din diferite timpuri și regiuni, care ne oferă numeroase exemple ca: *Tatăl și mama, moșul și moașa.* PRAVILA DE GOVORA, 143, ap. TDRG; *Cela ce-și va ucide... pre moșu-său sau pre moașesa.* PRAVILA LUI VASILE LUPU, 350 (ed. S. G. Longinescu); *Și ieși* [din raiu] *Adam și cu moașa Eva.* ALEXANDRIA, 108, ap. TDRG; *Scoală fătul meu, scoală, că au venit și oa-*

[1]) Punctele de pe hartă rămase fără indicațiune reprezintă localitățile anchetate în care nu s'a înregistrat cuvântul *moașă* cu înțelesul de „femeie bătrână, bunică, lele".

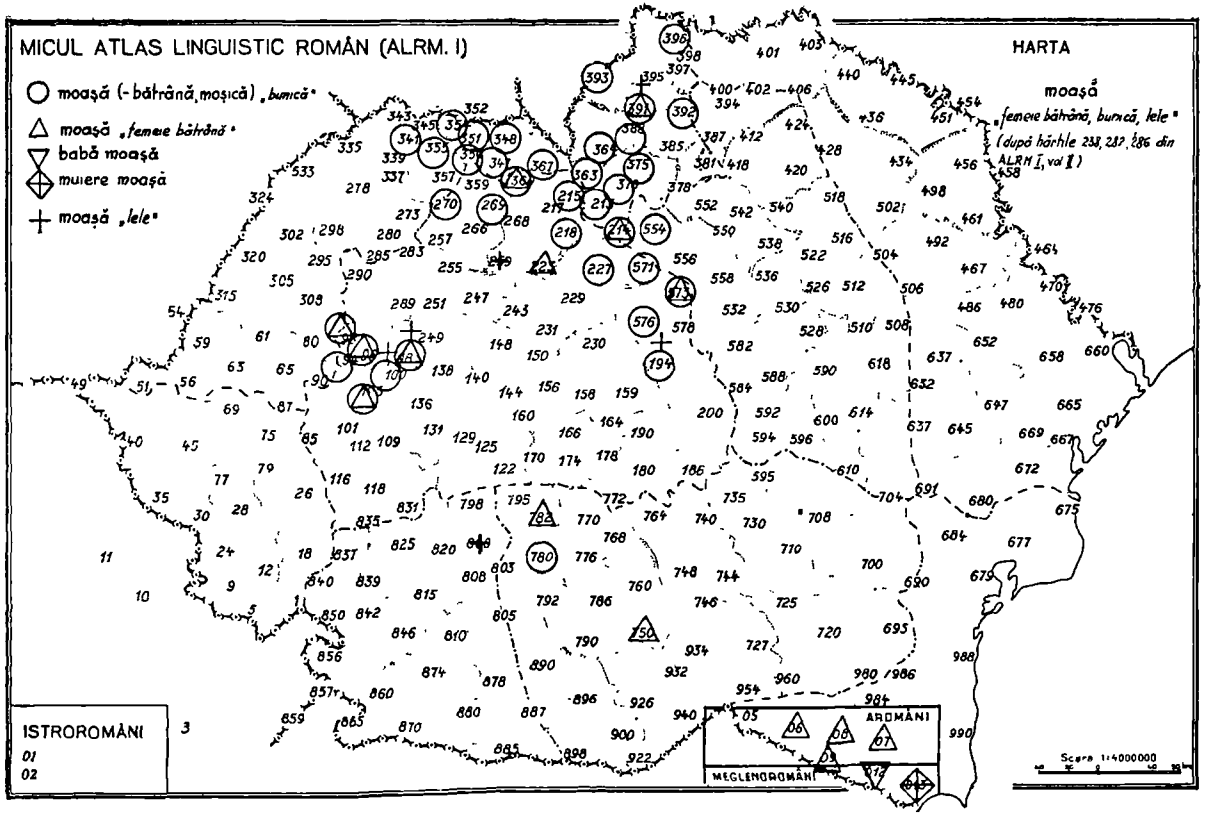
BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

sele moașă-ta la tine, ca să se odihnească și ele lângă tine. NEAGOE, ÎNVĂȚĂTURI, ap. Iorga, *Ist. lit. rel.* 61; *Au nevoit moașe-sa de o au măritat.* DOSOFTEI, VIEȚILE SFINȚILOR, 92; *Au căutat să ducă și pre fie-sa cu moașe-sa Dabijoaie.* MAG. IST. I, 25; *Muncea moașă-sa ca să o mărite după un om de cinste.* MINEIUL (1776), 180.

Moașă „femeie bătrână" e cunoscut și în celelalte dialecte. În aromână e un cuvânt uzual (v. harta nr. 1) cu nenumărate derivate: *mușícă* „bătrână (cu înțeles alintător), bătrână de statură scundă", *mușescu* „îmbătrânesc", *mușescu, -ească* „bătrânesc", *mușeaște* „bătrânește" (cf. *Th. Capidan, Raporturi albano-române*, în *Dacoromania*, II, 538 și P. Papahagi, *Basme aromâne și glosar*, Buc., 1905). Pentru dialectul meglenoromân hărțile Atlasului linguistic nu atestă cuvântul *moașă* decât în funcțiune adjectivală: *babă moașă, muiere moașă* (v. harta 282 (BABĂ din ALRM. I, vol. II), cf. însă: *Aș rau unã ɣarã un moș și unã moașă* · $^{1}/_{28}$ și *Iapa fęși doi mǫnz și cătsaua fęși doi cătsoľ și mǫșa fęși doi fitšor* $^{6}/_{28}$, Th. *Capidan, Meglenoromânii, II: Literatura populară la Meglenoromâni*, Buc., 1928.

După cercetările de până acum, *moașă* este probabil de origine albaneză, dacă nu cumva continuatorul unui cuvânt corespunzător traco-geto-dac. Forma originară, care s'a putut desvolta din alb. *moše* (< *motše*) „vieillard, aïeul" — precum a arătat Th. Capidan în *Raporturi albano-române*, în *Dacoromania*, II, 538—540 — trebue să fi fost *moașă* cu înțelesul de „femeie bătrână". Din această formă s'a născut apoi masculinul *moș*, după ce dialectul aromân se despărțise din grupul străromân, întrucât Aromânii nu au acest cuvânt decât subt forma feminină. Constatând că odinioară *moașă* „femeie bătrână, bunică, lele" a fost răspândit în întreg dialectul dacoromân, e firesc să ne întrebăm, mai ales dacă împărtășim opinia lui Th. Capidan, cum se explică restrângerea ariei de răspândire a cuvântului cu aceste înțelesuri vechi, când știm că *moș*, cu sensurile corespunzătoare, continuă să-și trăiască vieața nestingherit? Dispariția aproape totală a accepțiunilor vechi ale lui *moașă* „femeie bătrână, bunică, lele" a fost cau-

BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

Harta Nr. 1

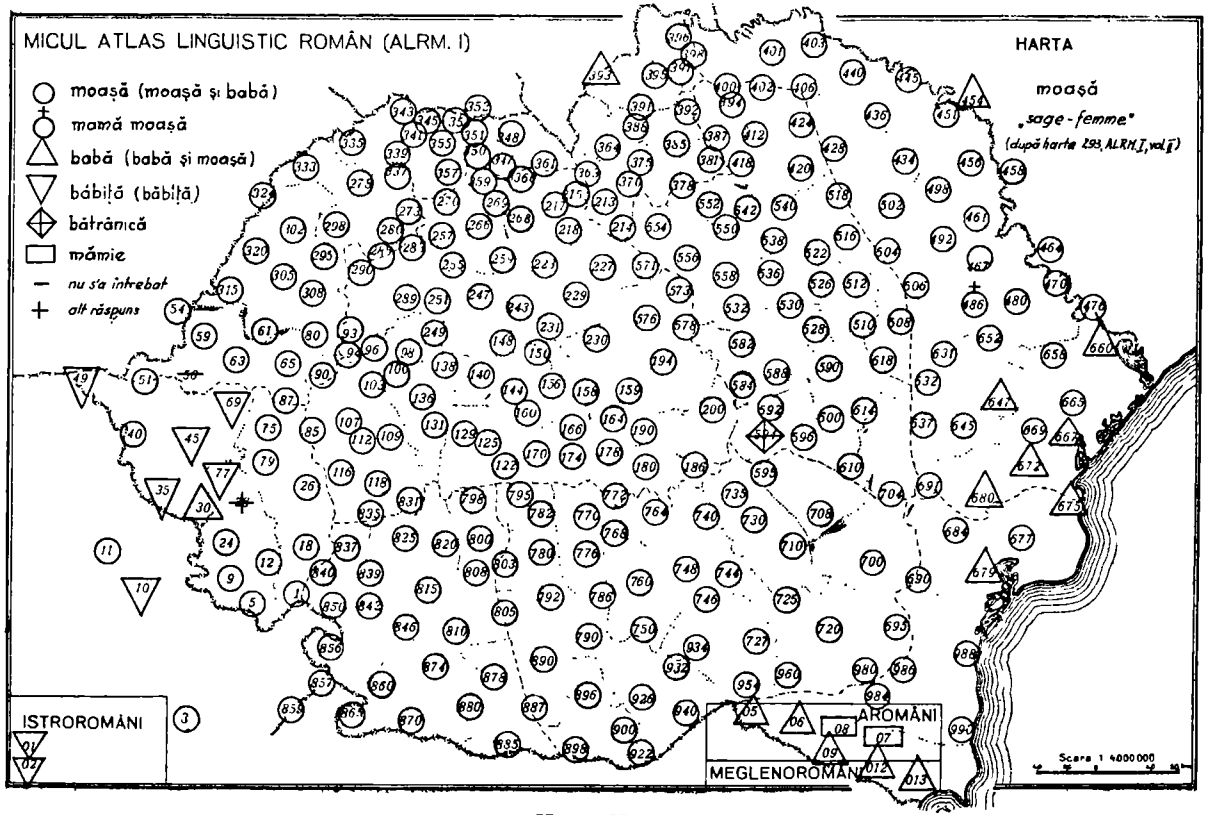
BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

zată de un înțeles nou pe care acest cuvânt l-a primit dela o vreme încoace, anume cel de „sage-femme".

Comparând aria de răspândire a lui *moașă* „femeie bătrână, bunică, lele" cu cea a lui *moașă* „sage-femme" (v. harta nr. 2), constatăm că cea dintâi e foarte restrânsă față de a doua: în afară de cea mai mare parte din Banat, câteva puncte din Sudul Basarabiei și Nordul Dobrogei, cea din urmă accepțiune a cuvântului e general răspândită pe întreg teritoriul dialectului dacoromân. *Moașă* „sage-femme" pare a fi destul de vechiu. Se găsește atestat mai întâi în *Palia dela Orăștie: Și când ară naște o mână vine afară și o prinse moașa și mătase roșie legă pre ia* $^{158}/_{18}$, apoi și în alte texte vechi: *Moașa si vraciul pot să mărturisească de vreme ce vor fi văzut copilul.* PRAVILA LUI V. LUPU, 832; *Când va mărturisi moașia cum iaste fata întreagă, o vom creade, și aceasta când va fi muiare ca aceia de cinste moașa,* ibid., 804. *Și să tremură moașele de Dumnezeu.... și da viață celor de parte bărbătească.* BIBLIA (1688), ap. TDRG.

Înțelesul de „sage-femme" al lui *moașă* s'a putut desvolta din cel de „femeie bătrână" sau mai cu seamă de „bunică", care altădată, ca și astăzi, pare a fi fost cel mai răspândit. Această alunecare de sens a fost înlesnită de faptul că mai demult, și în multe părți și astăzi, cele ce ajutau la naștere erau bătrânele, babele cu bogată experiență, pricepute la tot felul de „meșteșuguri" (cf. franc. *sage-femme).* Asistența la naștere reclamă însă oarecare intimitate, de aceea de cele mai multe ori femeia care dă ajutor nu e o străină, ci o persoană mai de a casei, mai intimă, față de care lehuza nu are jenă (cf. span. *comadre* „Gevatterin, Taufpate, Geburtshelferin, Hebamme", ital. *comare* „Gevatterin, Pate, Freunelin, Geburtshelferin, Hebamme", *baila* „Kinderfrau, Hebamme", *mammana* „Kinderfrau, Hebamme", v. K. Jaberg und J. Jud, *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz,* Band. IV, I Teil, Karte 705 și Gino Bottiglioni, *Atlante linguistico etnografico italiano della Corsica,* vol. III, carta 436) sau chiar o rudă (cf. gr. μαῖα- ας „mère, grand' mère, nourrice, accoucheuse", v. É. Boisacq, *Dict. étym. de la langue grecque,*

BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

Harta Nr. 2

BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

Heidelberg — Paris, 1907, franc. *bonne mère, mère sage, grand'mère, J. Gilliéron* et *E. Edmont, Atlas linguistique de la France*, 26-e fasc., carte nr. 1179).

În evoluția sensului românesc a acestui cuvânt, credem că nu se poate tăgădui amestecul slav. *baba*, care pe lângă vechile înțelesuri ale lui *moașă* are și pe cel de „sage-femme“. *Babă* e cunoscut în întreg domeniul limbii române. În dialectul dacoromân cu accepțiunile de „femeie bătrână, bunică, cotoroanță“ (cf. hărțile 238 (BUNICĂ), și 282 (BABĂ) din ALRM. I, vol. II și harta 197 (COTOROANȚĂ) din ALR. I, vol. II) și „moașă“. Acest din urmă înțeles se întâlnește astăzi în Banat (punctul 30: jud. Timiș-Torontal), Sudul Basarabiei, Nordul Dobrogei, Transnistria (punctul 454) și Bucovina (punctul 393: jud. Storojineț subiectul anchetat fiind de origine Rutean), unde, după cât se pare, a intervenit, după regiuni și o influență sârbă, rusă, sau ruteană, de dată mai recentă.

Babă „moașă“ se găsește atestat și în textele vechi. Anonimul din Caransebeș are *babă* = *obstetrix* și *băbesc* = *obstetricor*, iar în PRAVILA DE GOVORA dăm de exemplul: *Babele ce slujesc la naștere*, ap. DA. Se impune să fie remarcat faptul că în acest din urmă text întâlnim *moașă* „bunică, sage-femme“ alături de *babă* „sage-femme“, ceeace ne-ar îndreptăți să credem că aceste două cuvinte au fost în secolul XVII-lea în concurență ca denumiri pentru aceleași noțiuni. În celelalte dialecte *babă* se întâlnește de asemenea cu toate sensurile lui (cfr. hărțile nr. 1 și 2 și *Dicț. Acad.*).

Din limbile slave, în care se găsește *babă* „femeie bătrână, bunică, moașă“, acest cuvânt nu a fost împrumutat numai de Români, ci și de alte popoare vecine (cf. ngr. βαβά, βάβω „bătrână“, ung. *bába*, *bába(a)-asszony* „moașă“, *bábaorvos* „mamoș“, *bábáskodni* „a moși“, etc.).

Cuvântul *moașă* a devenit prin plurisemia sa echivoc și deci „bolnav“. Pentru evitarea confuziilor s'a desbarat de sensurile lui vechi — „femeie bătrână, bunică, lele“ — rămânând în multe regiuni numai cu cel de „sage-femme“. Consacrat în accepțiunea aceasta ca termen tehnic medical și ca termen juridic în legislația noastră, deci ca termen oficial, și-a

BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)

putut întinde şi mai uşor aria acestei funcţiuni semantice în desavantajul celorlalte înţelesuri ale lui. Informaţia din punctul 359 (Lăpuş, jud. Someş), unde subiectul anchetat a răspuns cu *mamă bătrână* pentru „bunică", adăugând că „mai înainte se zicea moaşă", precum şi organizarea sistematică din ultima vreme a asistenţei medicale la naştere ne dau dreptul să credem că în scurt timp sensurile vechi de „femeie bătrână, bunică, lele" ale lui *moaşă* vor dispărea cu totul.

ROMULUS TODORAN

BDD-A14852 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:31 UTC)